

STORTINGET

Representantforslag 17 S

(2018–2019)

fra stortingsrepresentant Une Bastholm

Dokument 8:17 S (2018–2019)

Representantforslag fra stortingsrepresentant Une Bastholm om en arbeidstidsreform for mennesker og miljø

Til Stortinget

Bakgrunn

Introduksjon

Forslagsstiller foreslår at det nedsettes et arbeidstidsutvalg for å utrede grunnlaget for en gradvis reduksjon i dagens arbeidstid. Redusert og mer fleksibel arbeidstid vil gi et mer inkluderende arbeidsliv samtidig som mange kan få hverdager med mindre press og stress.

En gradvis redusert arbeidstid fra 37 til 30 timer per uke kan oppnås ved at veksten i hovedsak tas ut i redusert arbeidstid i stedet for økt lønn. Det må være et mål å øke fleksibiliteten og rettighetene til redusert arbeidstid samtidig som retten til fast ansettelse og andre arbeidstakerrettigheter styrkes.

Bakgrunn

Norge scorer høyt i undersøkelser om hvilket land som er best å leve i. Landet har en økonomisk velstand som er få forunt. Men i den siste undersøkelsen gjennomført av Gallup over hvem som er lykkeligst i verden, kom ikke Norge på topp 10-listen. Det gjorde derimot flere latinamerikanske land med betydelig lavere økonomisk velstand enn Norge. Det er derfor på tide å spørre seg om et evig jag etter høyere inntekter vil gi oss bedre liv.

Forslagsstiller viser til at selv om Norge har blitt mye rikere siden 1950, har befolkningen ikke blitt noe særlig lykkeligere. Forskningsresultater tyder på at inntektsøkning ut over det nivået rike land nådde på 1950–60-tallet, ikke gir særlig mer lykke. En landsdekkende måling gjort i Norge har vist at nesten halvparten av de spurte ville ha mer fritid istedenfor mer lønn.

Forslagsstiller vil derfor gjøre det enklere å velge kortere arbeidstid. Ved å dele mer på arbeidet vil folk få mer fritid samtidig som man reduserer den materielle veksten i forbruk. Man vil få mer tid til hverandre og økt frihet til å leve meningsfulle, mangfoldige liv. Ved å dele på arbeidet sikrer man en bedre balanse mellom arbeid og fritid. I dag stenges mange mennesker ute fra arbeidslivet, mens andre jobber så mye at de opplever stress og tidsklemme. Hele samfunnet vil tjene på et arbeidsliv hvor man ikke slites ut av lange arbeidsdager og tøffe arbeidsvilkår. Samtidig vil miljøet tjene på at man prioriterer kortere arbeidstid fremfor økt kjøpekraft og mer forbruk. Da vil den kjøpekraften som er i Norge, bli mer rettferdig fordelt ved at flere er i jobb.

Redusert arbeidstid – kort historisk overblikk

Den regulerte arbeidstiden har blitt gradvis redusert siden forrige århundreskifte. I siste halvdel av 1800-tallet hadde man i Norge 12 timers arbeidsdager seks dager i uken. I 1915 fikk man gjennomført 54 timers arbeidssuke. Begrunnelsene for å redusere arbeidstiden var den gang som i dag økt produktivitet og hensynet til arbeidernes helse. Argumentene mot å redusere arbeidstiden til 54 timer i uken ligner også på argumentasjonen fra dagens motstandere av redusert arbeidstid. Det ble argumentert med at redusert arbeidstid kan gi redusert konkurransekraft i forhold til utlandet, samtidig som at

«den frie voksne mann» må få lov til å bestemme selv hvor mye han skal jobbe.

I Norge ble krav om sekstimersdag fremmet allerede på 1920-tallet. I den store depresjonstiden ble krav om seks og syv timers arbeidsdager begrunnet med nødvendigheten av å dele på arbeidet i en periode med stor arbeidsløshet. ILO vedtok i 1935 en konvensjon om 40 timers arbeidsuke som et viktig tiltak for å bekjempe den internasjonale arbeidsledigheten.

Fra 1958 frem til i dag har arbeidstiden i Norge blitt redusert fra 45 til 37,5 timers arbeidsuke. Dette har vært fordelt med en reduksjon på 2,5 timer hvert tiår frem til og med 1986. Samtidig har ferien økt fra 3 uker til 5 uker, sist i 2002, hvor arbeidstakere med tariffavtale fikk en femte ferieuke. I samme periode har kjøpekraften blitt mangedoblet.

Et arbeidsmarked i forandring

Europa har slitt med høy arbeidsledighet blant unge siden finanskrisen, og nå ser man også en negativ utvikling i Norge. Forslagsstiller viser til at én av ti ungdommer i Norge i dag verken er i jobb eller utdanning. Samtidig er sykefraværet i Norge høyere enn i resten av OECD-landene. Totalt går hvert femte årsverk i Norge tapt enten på grunn av arbeidsledighet eller sykefravær.

Kvinner jobber mer deltid enn menn. Hver tredje kvinne i Norge jobber deltid. Noen kvinner velger å jobbe redusert for å prioritere familien i småbarnsperioden. Andre jobber redusert fordi det er vanskelig å få fulltidsjobb, eller fordi jobbene er krevende fysisk og/eller psykisk. Det at mange kvinner av forskjellige grunner ender opp i deltidjobber, påvirker karrieremuligheter, pensjon og lønnsutvikling.

En større grad av automatisering av arbeidsplassene forventes å føre til store endringer i arbeidslivet de neste årene. Ifølge Statistisk sentralbyrå er det en risiko for at en tredjedel av jobbene i Norge kan være automatisert bort om 10–20 år. Nye vil kanskje komme til, men det kan være at det blir en smertefull overgangsperiode, og det er også mulig at de nye jobbene ikke kommer.

Forslagsstiller viser til at redusert arbeidstid vil kunne bidra positivt til mange av utfordringene skissert over. Som i depresjonstiden kan det bli nødvendig å dele mer på jobbene i fremtiden. Det vil kunne bidra til å få flere i arbeid. Samtidig vil kortere arbeidstid ventelig redusere andelen i deltidsarbeid fordi det vil være mer overkommelig for flere å jobbe heltid. Mindre belastende hverdager vil også kunne bidra til å få ned det høye sykefraværet.

Kortere arbeidstid

Høyere levealder medfører en forventning om at man skal stå flere år i jobb. Et alternativ til at man skal jobbe mer og lenger vil være en ordning hvor man til sammen i livsløpet skal jobbe like mange timer, selv om

man jobber i flere år enn i dag. Det som er viktig for mange, er mulighet til fleksibilitet i hverdagen. Forskjellige livsfaser medfører forskjellige behov. Med kortere arbeidstid vil tidsklemma for småbarnsfamilier reduseres, og man vil få mer tid til å ta seg av de eldre.

LO vedtok i 2017 å utarbeide en plan for hvordan man går videre med arbeidstidsreduksjoner. LO viste til at arbeidstidsreformer vil kunne gi et mer inkluderende og likestilt arbeidsliv med flere hele stillinger og større muligheter for flere til å stå i arbeid til oppnådd pensjonsalder. De understreket at det på ulike måter vil være behov for arbeidstidsforkortelser framover. Det gjelder tid for å styrke kompetansen, det gjelder reduksjon i daglig arbeidstid eller andre former for arbeidstidsforkortelser.

Hvor raskt omfattende reduksjoner kan skje, vil ifølge LO være avhengig av hvor mye av veksten som ellers tas ut i investeringer, i kjøpekraftforbedringer eller i andre velferdsgoder. Planen som LO skal utarbeide, forutsettes å ha et helhetlig perspektiv og bygge på erfaringer fra nasjonale og internasjonale forsøk i ulike bransjer og sektorer, herunder sekstimersdag eller 30 timers arbeidsuke.

Regjeringen truer med at alle må jobbe 43 timers arbeidsuker dersom man ikke får flere ut i arbeid. Det forutsetter at det er jobber nok til alle. Men med den raske utviklingen i automatisering av arbeidsoppgaver er det vel så sannsynlig at det er arbeidsplasser det vil være mangel på om noen tiår – ikke arbeidshender og hoder.

Forslagsstiller mener at medisinen mot at mange er falt ut av arbeidslivet, at det er en høy grad av deltid og høyt sykefravær, og at jobber vil forsvinne som følge av automatisering, ikke er å øke arbeidstiden som regjeringen foreslår, men snarere det motsatte. Man må i fremtiden i større grad dele på de arbeidsoppgaver som finnes, ikke motsatt.

Forslagsstiller vil imidlertid peke på at redusert allmenn arbeidstid ikke vil passe alle, og at en derfor bør etterstrebe en større grad av fleksibilitet. Dette betyr blant annet å opprettholde dagens overtidsregelverk. Forslagsstiller vil i samarbeid med partene jobbe for at flere kan velge redusert arbeidstid samtidig som den lovfestede retten til deltid utvides. Det er også nødvendig å styrke retten til fast ansettelse.

Det er videre ikke gitt at alle grupper skal ta ut økt produktivitetsøkning i redusert arbeidstid uten lønnskompensasjon. Det er fremdeles yrkesgrupper som vil ha behov for inntektsjusteringer. Dette bør vektlegges ved vurderingen av hvordan man best implementerer en arbeidstidsreform.

Finansiering

Velferdsgodene er finansiert av skatteinntekter og overføringer fra oljefondet. Et argument som ofte gjenstas, er at man må jobbe mer i fremtiden for å opprett-

holde velferdsgodene – ikke mindre. Statsministeren har sagt at en må belage seg på å jobbe 43 timer i uken i fremtiden dersom man ikke får flere ut i jobb.

Skatt fra selskap og kapital bidrar også til å finansiere velferdsgodene. Det gjør også skatt på forurensing og skatt på forbruk (mva).

Forslagsstiller ønsker at en på sikt reduserer arbeidstiden fra 37,5 timer til 30 timer per uke. Denne arbeidstidsreduksjonen foreslås gjennomført over en lengre tidsperiode.

Redusert arbeidstid vil isolert sett føre til at man jobber mindre, og at skatteinntektene fra lønn blir lavere. Det er dette som oftest blir fremhevet av motstanderne av redusert arbeidstid. Det er imidlertid flere faktorer som vil virke i motsatt retning:

- Som følge av økt automatisering vil man de neste årene kunne forvente økt produktivitet i mange bransjer. Forslaget er at man skal ta ut produktivitetsvekst i form av redusert arbeidstid og ikke i form av økt lønn.
- I en økonomi med arbeidsledighet vil redusert arbeidstid føre til at flere kommer i jobb, og derfor redusere utgiftene til arbeidsledighetstrygd samtidig som skatteinntektene ikke reduseres så mye som ellers ville vært tilfelle.
- Færre vil være i deltidsjobb. De som ikke greier å stå i heltidsjobb med dagens arbeidstid, vil kunne ha kapasitet til å fylle en heldagsstilling med lavere arbeidstid.
- Sannsynligvis vil færre bli sykmeldte på grunn av mindre stress og mindre belastning i yrker med fysisk krevende jobber. Dette vil gi mindre utgifter over statsbudsjettet.
- Kortere arbeidstid vil kunne bidra til høyere pensjonsalder. Høyere levealder sammen med lavere slitasje i arbeidet vil gjøre det mulig for flere å stå lenger i jobb.

De positive samfunnseffektene av redusert arbeidstid er ofte ikke inkludert i beregninger av effekter av redusert arbeidstid. Forslagsstiller forutsetter at et arbeidstidsutvalg også får i oppgave å vurdere de samfunnsøkonomiske gevinstene ved redusert arbeidstid.

Som tidligere nevnt er det ikke bare skatt på lønnsinntekter som finansierer dagens velferdsstat. Det vil heller ikke være bærekraftig i en fremtid hvor lønnsinntektene vil reduseres som følge av en økt grad av automatisering. I fremtiden vil en større andel av skatteinntektene være nødt til å komme fra beskatning av selskap og kapitaleiere, dette fordi en stadig større andel av verdiskapingen vil knyttes til og tilfalle robotene (kapitalen). Denne økte avkastningen vil bli nødt til å bidra til å finansiere fremtidens velferdssystem i større grad enn i dag.

I dag vet man imidlertid at de store internasjonale selskapene utnytter et mangelfullt lovverk til å flytte inntekts- og utgiftsstrømmer på en måte som gjør at de minimerer skatteutgiftene. Skatten betales ofte i skatteparadis, og man mister store skatteinntekter på denne måten. Internasjonal skatteunndragelse er noe som hovedsakelig og på sikt må løses i internasjonalt samarbeid. Men Norge har et selvstendig ansvar for å forebygge skatteunndragelse og hull i skattesystemet som vrir konkurransen og tapper demokratier for store inntekter.

Omfanget av den svarte økonomien i Norge er anslått til 14 pst. av BNP. Dette tilsvarer opp imot 150 mrd. kroner i unndratte skatter og avgifter. En større oppmerksomhet og innsats for å redusere den svarte økonomien i Norge vil også bidra sterkt til å finansiere den fremtidige velferden.

Om forslaget

Forslagsstiller foreslår på denne bakgrunn at det nedsettes et arbeidstidsutvalg som utreder hvordan normalarbeidstiden gradvis kan reduseres fra dagens nivå på 37,5 timer til 30 timer, samtidig som arbeidstakerne får bedret sine rettigheter og økt sin fleksibilitet med hensyn til arbeidstid gjennom forskjellige faser av karrieren.

En slik arbeidstidsreform skal utvikles i samarbeid med partene i arbeidslivet og forutsettes innført over en lengre tidsperiode (10–20 år) ved at økt produktivitet i økonomien i hovedsak hentes ut i form av økt fritid og livskvalitet istedenfor økte lønninger. Arbeidstidsutvalget bør også fremme forslag til hvordan en slik reform kan finansieres, og tallfeste de positive samfunnsøkonomiske effektene av gradvis kortere normalarbeidstid.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen nedsette et arbeidstidsutvalg for å utrede grunnlaget for en gradvis reduksjon i dagens arbeidstid med mål om økt fleksibilitet for arbeidstakere og økt fritid og livskvalitet i Norge.
2. Stortinget ber regjeringen gi arbeidstidsutvalget et mandat hvor de blant annet skal foreslå hvordan normalarbeidstiden gradvis kan reduseres fra dagens nivå på 37,5 timer til 30 timer, samtidig som arbeidstakerne får bedret sine rettigheter og økt fleksibilitet i arbeidstid gjennom forskjellige faser av karrieren. En slik arbeidstidsreform skal utvikles i samarbeid med partene i arbeidslivet og forutsettes innført over en lengre tidsperiode (10-20 år) ved at økt produktivitet i økonomien i hovedsak hentes

- ut i form av økt fritid og livskvalitet istedenfor økte lønninger. Arbeidstidsutvalget skal også fremme forslag til hvordan en slik reform kan finansieres, og tallfeste de positive samfunnsøkonomiske effektene av gradvis kortere normalarbeidstid.
3. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å utvide den lovfestede retten til deltid og styrke retten til fast ansettelse, også for ansatte i vikarbyrå.
 4. Stortinget ber regjeringen sammenstille og vurdere erfaringer fra nasjonale og internasjonale forsøk med arbeidstidsreduksjoner i ulike bransjer og sektorer, herunder sekstimers dag eller 30 timers arbeidsuke.

3. oktober 2018

Une Bastholm